

вигляді порушення особистих немайнових прав поза межами договірних відносин, зокрема у випадках посягання на життя та здоров'я (ст. 1168 ЦК України), посягання на інші особисті немайнові блага та права особи (ст. 276, 280, 298 ЦК України), порушення майнових прав (ст. 332, 386 ЦК України) та ін., тобто в межах абсолютних правовідносин.

Водночас, якщо моральна шкода заподіяна внаслідок порушення договірних прав – вона відшкодовується лише у випадках, коли це прямо встановлено законом, зокрема ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів».

Незважаючи на наведену проблему, слід визнати, що відшкодування моральної шкоди залишається одним із найбільш поширених способів захисту особистих немайнових прав.

Список бібліографічних посилань

1. Кузнєцова Н. С. Вибрані праці. Київ : Юрид. практика, 2014. С. 285.

Одержано 10.04.2019

УДК 347.61/.64

Лариса Василівна КРАСИЦЬКА,

професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9187-4445>

ПРО ПРАВО ДИТИНИ ЗНАТИ СВОЇХ БАТЬКІВ

Частина 1 ст. 7 Конвенції ООН про права дитини проголошує, що дитина, наскільки це можливо, має право знати своїх батьків і право на їх піклування. Є. М. Ворожейкін зазначав, що у складі правоздатності дитини виділяється такий її елемент, як здатність мати право на батьків. Це право виникає у громадян з моменту народження і виступає одночасно елементом правоздатності, а у тих випадках, коли батьки дитини відомі, – суб'єктивним сімейним правом. У тих випадках, коли один із батьків або батьки дитини не відомі, відповідного суб'єктивного права дитина не має. Проте наявність у змісті правоздатності права мати батьків слугує юридичною передумовою для пошуку відповідного суб'єктивного права. Це досягається позовом про встановлення батьківства, про встановлення факту визнання батьківства, про встановлення факту перебування у відносинах споріднення тощо [1, с. 22–23].

Правомочність знати своїх батьків розглядали як складову права дитини жити і виховуватися в сім'ї. Так, право дитини жити і виховуватися в сім'ї М. М. Малєїна визначає як складне суб'єктивне право, що включає правомочність знати своїх батьків, правомочність на турботу батьків, на спільне з батьками проживання, на виховання, на забезпечення інтересів, всебічний розвиток, повагу людської гідності [2, с. 189].

Погоджуючись з тим, що право дитини на проживання в сім'ї є системоутворюючим правом, оскільки саме із цим правом пов'язані інші права дитини (право на належне батьківське виховання, право на спілкування та контакт з батьками тощо), що разом охоплюються поняттям «сімейні права дитини», достатньо складно погодитися з тим, що право знати своїх батьків, право на виховання є правомочностями цього права, а не самостійними суб'єктивними правами.

Безумовно, якщо дитина проживає в сім'ї з рідними матір'ю, батьком, то право знати своїх батьків дитина здійснює з того віку, коли вона за рівнем свого розвитку може це усвідомлювати. Якщо ж дитина була усиновлена, то здійснити право знати своїх батьків, наскільки це можливо, дитина самостійно може з чотирнадцяти років, коли вона має право на одержання інформації щодо свого усиновлення (ч. 3 ст. 226 СК України).

З досягненням повноліття особа може звернутися до суду з позовом про визнання батьківства за рішенням суду відповідно до ч. 3 ст. 128 СК України і тим самим реалізувати право знати своїх батьків. Так само, особа, яка досягла повноліття, має право подати до суду заяву про встановлення факту батьківства (ч. 2 ст. 130 СК України) та заяву про встановлення факту материнства (ч. 2 ст. 132 СК України).

В юридичній літературі наголошується, що право дитини знати своїх батьків є складовою права на приватне життя [3, с. 53]. Причому Європейський суд з прав людини не став виводити зі ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (право на повагу до приватного і сімейного життя) абсолютного права на достовірність свого біологічного походження. Так, у справі «Одьевр проти Франції» від 13 лютого 2003 року зазначено, що заявниця – Паскаль Одьевр, громадянка Франції, 1965 року народження, скаржилася, що їй не надали можливості одержати конкретні відомості про сім'ю її рідних батьків, що становило порушення ст. 8 Європейської конвенції з прав людини. Суд знову наголосив на тому, що ст. 8 захищає, разом з іншими інтересами, право людини на особистісний розвиток. Зокрема, для особистісного розвитку людини мають значення такі питання, як конкретні відомості про особу даної людини та захищений Конвенцією життєво важливий інтерес цієї людини в одержанні інформації, яка допомагає їй встановити істину стосовно важливих аспектів свого походження, зокрема особи її батьків. Народження, а також обставини, за яких народжена дитина, є складовою приватного життя цієї дитини, а згодом – її дорослого приватного життя, і таке право гарантоване ст. 8 Конвенції. Отже, зазначене положення в цій справі застосовується. Заявниця скаржилася, що правова система Франції не забезпечила їй повагу до приватного життя, оскільки система повністю перешкоджала їй учинити позов про встановлення материнства, з огляду на конфіденційність – на прохання її справжньої матері – такої інформації, а також забороняла їй доступ до ідентифікуючої інформації стосовно її матері. Суд вказав на два інтереси, що конкурують у цій справі: з одного боку – право знати своє

походження та життєво важливий інтерес дитини у своєму особистісному розвитку, а з іншого боку – інтерес жінки в нерозголошенні своєї особи задля збереження свого здоров'я, що гарантувалося в разі народження дитини в належних медичних умовах. Законодавство Франції було спрямоване на забезпечення відповідної рівноваги та достатнього співвідношення між конкуруючими інтересами. Отже, Франція не вийшла за межі свободи розсуду, якою вона мала право скористатися з огляду на складне і делікатне питання доступу людини до інформації про свої корені – питання щодо права людини знати минуле свого особистого життя стосується вибору, зробленого справжніми батьками, а також існуючих сімейних зв'язків та усиновлювачів. Отже, порушення ст. 8 Конвенції допущено не було [4].

Питання щодо здійснення права дитини знати своїх батьків виникає й при народженні дитини сурогатною матір'ю. Пункт 11 гл. 1 розділу III Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 24.12.2010 р. № 3307/5), передбачає, що у разі народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, державна реєстрація народження проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на таке перенесення. У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається заява про її згоду на запис подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідченою, а також довідка про генетичну спорідненість батьків /матері чи батька/ з плодом. При цьому в графі «Для відміток» актового запису про народження робиться такий запис: «Матір'ю дитини згідно з медичним свідоцтвом про народження є громадянка (прізвище, власне ім'я, по батькові)», а також зазначаються найменування закладу (установи), що видав(ла) довідку, дата її видачі та номер, дані нотаріуса (прізвище та ініціали, нотаріальний округ чи державна нотаріальна контора), дата та за яким реєстровим номером засвідчено справжність підпису жінки на заяві про її згоду на запис подружжя батьками дитини. Як бачимо, батьками дитини при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій вказується подружжя, хоча до актового запису про народження дитини вносяться відомості і про матір, яка народила дитину.

О. Антонюк правильно зазначає, що у контексті конфіденційності застосування допоміжних репродуктивних технологій викликає зауваження й внесення запису «матері за медичною довідкою згідно з медичним свідоцтвом» разом із записом про матір дитини. Не вирішеним залишається питання забезпечення репродуктивної таємниці за допомогою внесення змін до актового запису про народження дитини щодо дати її народження у випадку народження кількох дітей внаслідок запліднення кількох сурогатних матерів [5, с. 136].

У зв'язку з цим пропонується з метою захисту прав та інтересів матері, батька і, в першу чергу, дитини, закріпити в СК України право на таємницю походження дитини. Право на таємницю походження дитини включає в себе не

тільки право батьків на таємницю застосування щодо них допоміжних репродуктивних технологій, а й право дитини на таємницю її походження, у тому числі від неї самої. Право дитини, яка досягла шістнадцяти років, одержати інформацію щодо свого походження забезпечується можливістю одержати витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян, як це передбачено п. 13 постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2007 року № 1064 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян», стосовно відомостей про себе та про своїх родичів за умови пред'явлення паспорта або паспортного документа і документів, що підтверджують родинні стосунки [6, с. 77–78].

Питання здійснення права дитини знати своїх батьків мають досить спірний характер та можуть слугувати предметом подальшої наукової дискусії.

Список бібліографічних посилань

1. Ворожейкин Е. М. Актуальные проблемы теории семейных правовых отношений в СССР : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. М., 1973. 35 с.

2. Малеина М. Н. Право ребенка на здоровье и физическое развитие и соответствующая обязанность родителей по физическому воспитанию и охране здоровья // Семейное право на рубеже XX–XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Казань, 18 дек. 2010 г.) / Казан. (Приволж.) федеральный университет ; отв. ред. О. Н. Низамиева. М. : Статут, 2011. С. 188–191.

3. Мішуровська С. Т. Розширення складників приватного життя згідно з Конвенцією про захист прав та основоположних свобод людини. *Проблеми законності*. 2007. Вип. 91. С. 52–58.

4. Рішення Великої палати у справі «Одьевр проти Франції». Комюніке Секретаря Суду. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. 2003. № 1. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=581> (дата звернення : 14.03.2019).

5. Антонюк О. Право на батьківство. *Право України*. 2013. № 10. С. 126–143.

6. Красицька Л. В. Про право матері, батька і дитини на таємницю походження дитини // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті професора О. А. Пушкіна (м. Харків, 30 трав. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 75–78.

Одержано 05.04.2019